

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อเสริมสร้างความสามารถของหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาบริเวณกลุ่มทะเลสาบสงขลา ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 ตำบลรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง และบ้านขาว หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด ซึ่งล้วนตั้งอยู่ในจังหวัดสงขลา สำหรับทีมวิจัยประกอบด้วยนัก 3 ฝ่าย คือ 1) ฝ่ายคณะผู้วิจัย ได้แก่ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จำนวน 5 คน และจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำนวน 1 คน 2) ฝ่ายพัฒนา ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำที่มีบทบาทสำคัญด้านการพัฒนาในชุมชน 3) ฝ่ายชุมชน ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน รวมทั้งชาวบ้านในชุมชนที่สมัครใจเข้าร่วมทีมวิจัย

การศึกษาวิจัยได้เริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนแล้ววางแผนกำหนดโครงการและกิจกรรมซึ่งเป็นทางเลือกในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิต ตลอดจนดำเนินโครงการและกิจกรรมตามแผนและขั้นตอนที่กำหนดไว้ร่วมกันในระหว่างผู้ร่วมทีมวิจัยทั้ง 3 ฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นการมีส่วนร่วมของฝ่ายชุมชนเป็นสำคัญ ดังมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนและอาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา จำนวน 238 ครัวเรือน พื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 ตำบลรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา จำนวน 107 ครัวเรือน และพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา จำนวน 225 ครัวเรือน ตลอดจนคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาในชุมชน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น

2.1 ผู้ร่วมทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำที่มีบทบาทสำคัญด้านการพัฒนาในชุมชน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการเจาะจง (purposive sampling) โดยเชิญผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม แต่ทั้งนี้ต้องมีความเต็มใจเข้าร่วมทีมวิจัยพื้นที่ละ 4 – 7 คน

2.2 ผู้ร่วมทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ได้แก่ ตัวแทนของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ และชาวบ้านในชุมชน ซึ่งสมัครใจเข้าร่วมทีมวิจัยพื้นที่ละ 30 – 50 คน

เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนเอกสาร และ ข้อมูลทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่วิจัย ประกอบกับการสนทนาพูดคุย การสอบถามจาก เจ้าหน้าที่หน่วยงาน ผู้นำชุมชน ตลอดจนชาวบ้านในพื้นที่

1.2 การเก็บรวบรวมภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและบันทึกสภาพการณ์ ทั้งหลายที่เกิดขึ้นตลอดการดำเนินการวิจัยในพื้นที่ ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2550 ถึงมีนาคม 2551 สำหรับ เทคนิควิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามมีดังนี้

1.2.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน โดยใช้แบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยได้ออกแบบซึ่งดัดแปลงจากแบบวัดข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน ตามตัวชี้วัดของ กชช.2ค

1.2.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นวิธีการสอบถาม สนทนาทั่วไปกับผู้ ร่วมทีมวิจัยทั้งฝ่ายพัฒนา และฝ่ายชุมชน รวมทั้งชาวบ้านทั่วไปในชุมชน

1.2.3 การสังเกตโดยตรง เป็นการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ และการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้านในชุมชน

1.2.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการสังเกตเพื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ ในขณะที่ คณะผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดกระบวนการวิจัย โดยเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน กับทีมวิจัยอีก 2 ฝ่าย

1.2.5 การจัดเวทีระดมความคิดเห็นและร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ เป็นวิธีการหลัก สำคัญที่คณะผู้วิจัยได้นำมาใช้ในกระบวนการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา ชุมชนและแนวทางแก้ไข รวมไปถึงขั้นการกำหนดโครงการและกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิต

2. ประเภทของข้อมูลภาคสนามที่เก็บรวบรวม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

2.1 ข้อมูลของชุมชน แบ่งเป็น

2.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 บ้านอ่าวตึง หมู่ที่ 4 และ บ้านขาว หมู่ที่ 3 ได้แก่ ข้อมูลด้านโครงสร้างพื้นฐาน การประกอบอาชีพและการมีงานทำ สุขภาพ อนามัย ความรู้และการศึกษา ความเข้มแข็งของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการเก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยอาศัยตัวชี้วัดจากข้อมูล กชช.2ค

2.1.2 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 บ้านอ่าวตึง หมู่ที่ 4 และ บ้านขาว หมู่ที่ 3 ได้แก่ ประวัติความเป็นมา แผนที่หมู่บ้าน ลักษณะทั่วไป ลักษณะภูมิศาสตร์ โครงสร้างพื้นฐาน สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพ ปัญหาของชุมชน เป็นการเก็บรวบรวมจากเอกสารรายงานการพัฒนาหมู่บ้านประจำปี 2550 การ สนทนาพูดคุย การสอบถามและการสังเกต

2.2 ข้อมูลจากกระบวนการวิจัย ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมการวิจัย ชั้นเตรียมทีมวิจัย ชั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน และแนวทางแก้ไขปัญหา ชั้นเลือกโครงการและกิจกรรมแก้ไข ปัญหา ชั้นปฏิบัติตามโครงการและกิจกรรม และชั้นการติดตามประเมินผล ซึ่งรายละเอียดของแต่ละชั้นจะได้กล่าวถึงในหัวข้อ วิธีดำเนินการวิจัยต่อไป

2.3 ข้อมูลจากการติดตามประเมินผล เป็นการประเมินผลในระหว่างและหลังสิ้นสุดกระบวนการวิจัยภาคสนาม เพื่อติดตาม

2.3.1 ความคิดเห็นของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนต่อการดำเนินโครงการวิจัยครั้งนี้

2.3.2 ผลเบื้องต้นของการดำเนินโครงการและกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน และสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน

2.3.3 ความต่อเนื่องของการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน

2.3.4 ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัยภาคสนาม

การดำเนินการวิจัยภาคสนาม ประกอบด้วยขั้นตอนทั้งหมด 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ชั้นเตรียมการวิจัย

1.1 การเลือกพื้นที่ดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ดำเนินการวิจัยไว้ 3 หมู่บ้าน ที่กระจายอยู่ห่างกันใน 3 อำเภอของจังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (purposive selection) ซึ่งพิจารณาจาก

1.1.1 เป็นหมู่บ้านที่ถูกจัดระดับการพัฒนาตามระดับคะแนนของตัวชี้วัดข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน / ชุมชน (กชช.2ค) ในปี 2550 ว่าเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ถ้าหลังมาก) และอันดับ 2 (ถ้าหลังปานกลาง) อันแสดงว่ายังอยู่ในข่ายต้องได้รับการพัฒนา

1.1.2 เป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 และอันดับ 2 ของอำเภอในจังหวัดสงขลา ที่มีพื้นที่อยู่บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา โดยพิจารณาหมู่บ้านที่อยู่ติดต่อกับทะเลสาบสงขลาเป็นลำดับแรก และใกล้ทะเลสาบสงขลาเป็นลำดับรองลงมา

จากเกณฑ์พิจารณาข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงได้เลือกหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 จำนวน 3 หมู่บ้าน จาก 3 อำเภอ ซึ่งตั้งกระจายอยู่ห่างกัน ได้แก่

1) บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้ติดต่อกับทะเลสาบสงขลาตอนล่าง (ด้านอ่าวไทย)

2) บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 ตำบลรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง ซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อกับทะเลสาบสงขลาตอนล่าง (ด้านตะวันตก)

3) บ้านขาว หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด ซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อกับทะเลสาบสงขลาตอนบน (ด้านทิศเหนือ)

การที่คณะผู้วิจัยได้เลือกหมู่บ้าน 3 แห่งดังกล่าวเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัย เพราะนอกจากจะตรงกับเกณฑ์พิจารณาตอนที่กล่าวไปแล้ว ยังพิจารณาเห็นว่าเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาในเขตชนบท ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือ การทำนาแบบธรรมชาติ อาชีพที่ประกอบรองลงมา ได้แก่ การทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และการประมงในทะเลสาบ ซึ่งล้วนเป็นอาชีพที่ทำรายได้ได้น้อย ต่างจากหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาในพื้นที่อื่น ๆ ที่อาชีพหลักมักจะเป็นการทำสวนยางพาราซึ่งเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้สูงกว่า อีกทั้งยังต้องเผชิญกับอุปสรรคสำคัญหลายอย่างในการพัฒนาอาชีพ และฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น เช่น ภาวะน้ำท่วมขังในพื้นที่เกษตร การขาดแคลนน้ำทางการเกษตรในฤดูแล้ง การขาดที่ดินทำกิน การเสื่อมสภาพของดิน การแพร่ระบาดของยุงกัดของศัตรูพืช ปริมาณสัตว์น้ำในทะเลสาบลดลงเพราะสภาพน้ำและความตื้นเขินของทะเลสาบ การขาดการส่งเสริมความสามารถในการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ เป็นต้น

แรงจูงใจอีกประการหนึ่งที่กระตุ้นให้คณะผู้วิจัยตัดสินใจเลือกหมู่บ้านทั้ง 3 แห่งนี้ เป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัย ก็คือ การได้รับทราบข้อมูลจากกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน และตัวแทนชาวบ้านของแต่ละหมู่บ้านว่า หมู่บ้านของตนมักจะไม่ได้รับความเอาใจใส่หรือการสนับสนุนส่งเสริมด้านการพัฒนาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่าที่ควร ทำให้การพัฒนาหมู่บ้านดำเนินไปอย่างล่าช้า ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะความอยู่ห่างไกล ความละเลยไม่เอาใจใส่ของหน่วยงาน หรือมีปัจจัยบางอย่างในหมู่บ้านที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาก็เป็นได้ แต่สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่สังเกตเห็นได้ชัดก็คือ ชาวบ้านจำนวนมากแสดงความสนใจความต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมใน โครงการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยพลังของคนในชุมชนหมู่บ้านเอง

1.2 การบูรณาการคณะผู้วิจัยเข้ากับพื้นที่วิจัย คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

1.2.1 เดินทางไปพบพัฒนาการอำเภอสิงหนคร พัฒนาการอำเภอควนเนียง และพัฒนาการอำเภอระโนด เพื่อขอศึกษาและสอบถามข้อมูลของชุมชนตลอดจนปรึกษาหารือ ขอคำแนะนำเกี่ยวกับแนวทางดำเนินการวิจัย

1.2.2 ทำหนังสือราชการติดต่อไปยังนายอำเภอและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่วิจัย เพื่อขออนุญาตใช้พื้นที่ศึกษาสำรวจข้อมูลและดำเนินโครงการวิจัย พร้อมทั้งขอความอนุเคราะห์ให้ประสานไปยังผู้ใหญ่บ้านของพื้นที่วิจัย

1.2.3 เดินทางเข้าสู่พื้นที่วิจัยเพื่อแนะนำตัวอย่างเป็นทางการต่อนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือตัวแทน และประชุมอย่างเป็นทางการร่วมกับแกนนำท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อชี้แจงโครงการวิจัย ปรึกษาหารือและขอความอนุเคราะห์ในเรื่องที่จำเป็น

1.2.4 เดินทางเข้าสู่พื้นที่วิจัยเพื่อประชุมอย่างเป็นทางการร่วมกับหัวหน้าประธานหรือตัวแทนกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน และชาวบ้านในชุมชนที่สนใจเข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อแนะนำตัว ชี้แจงโครงการวิจัยและเชิญชวนเข้าร่วมในทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

1.2.5 เดินทางเข้าสู่พื้นที่วิจัยเพื่อแนะนำตัวเองอย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านทั่วไป ในชุมชน โดยการเยี่ยมเยือนพบปะ แล้วสนทนาพูดคุยทั้งเป็นรายบุคคลและกลุ่ม รวมทั้งเข้าร่วม กิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถกระทำได้อันนำไปสู่การสร้างความเป็นมิตร ความสนิทสนมคุ้นเคย และความไว้วางใจให้เกิดขึ้น

1.3 ศึกษาและสำรวจข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการต่าง ๆ สำหรับศึกษาและสำรวจ ข้อมูลของชุมชน ได้แก่

1.3.1 สร้างแบบสอบถามที่ดัดแปลงจากข้อมูล กชช.2ค เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูล พื้นฐานของชุมชน โดยให้นักศึกษาวิชาเอกการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาใช้ประกอบการ สัมภาษณ์

1.3.2 ศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพต่าง ๆ ของชุมชนจากเอกสารของหน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

1.3.3 ศึกษาสำรวจข้อมูลด้านต่าง ๆ ของชุมชน โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และ สนทนากับกลุ่ม และชาวบ้านทั่วไปในชุมชน ตลอดจนการพูดคุยซักถามกันในที่ประชุม

2. ชั้นเตรียมทีมวิจัย เป็นชั้นเตรียมทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาและทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ซึ่งประกอบด้วย

2.1 การสรรหาตัวบุคคล

2.2 การประชุมเพื่อเตรียมความพร้อม

2.2.1 การประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาเพื่อ

1) สร้างความรู้จักคุ้นเคย และสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกัน

2) สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี

ส่วนร่วม (PAR) และขั้นตอนดำเนินการในกระบวนการวิจัย

3) กำหนดบทบาทและหน้าที่ของทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา

4) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นด้านการพัฒนาในชุมชนร่วมกัน

2.2.2 การประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน เพื่อ

1) สร้างความรู้จักคุ้นเคย และสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างทีมวิจัยทั้ง 3 ฝ่าย

คือ คณะผู้วิจัย ฝ่ายพัฒนา และฝ่ายชุมชน

2) สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

(PAR) และขั้นตอนดำเนินการในกระบวนการวิจัย

3) กำหนดบทบาทและหน้าที่ของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

4) ร่วมกันวางแผนกำหนดการจัดเวที

3. ชั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนและแนวทางแก้ไข

ในแต่ละพื้นที่วิจัย ทีมวิจัยได้ร่วมกันจัดเวทีเสวนาเพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ที่ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยจัดเวทีเสวนาขึ้น 2 ครั้ง

เวทีครั้งที่ 1 จัดขึ้นเพื่อระดมความคิดเห็นของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในเชิงศึกษาวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชน รวมถึงการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ซึ่งเป็นการจัดขึ้นในรูปแบบแยกกลุ่มย่อย และรวมกลุ่มใหญ่

เวทีครั้งที่ 2 จัดขึ้นเพื่อระดมความคิดเห็นของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในเชิงศึกษาวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่ถูกจัดอันดับความสำคัญ และแนวทางแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการจัดขึ้นในรูปแบบแยกกลุ่มย่อย และรวมกลุ่มใหญ่เช่นเดียวกัน

4. ขั้นตอนกำหนดโครงการและกิจกรรม

ในแต่ละพื้นที่วิจัย ทีมวิจัยได้ร่วมกันจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 3 เพื่อวางแผนกำหนดโครงการและกิจกรรมที่จะดำเนินการต่อไปเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ทั้งนี้อยู่บนหลักการที่ว่า จะต้องเป็นโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการอันแท้จริงของชุมชน ชุมชนสามารถรวมตัวกันในรูปแบบของกลุ่มหรือองค์กรที่จะดำเนินการอย่างต่อเนื่องไปได้อย่างเข้มแข็ง แม้ว่าคณะผู้วิจัยจะออกจากพื้นที่ไปแล้วก็ตาม

5. ขั้นตอนดำเนินโครงการและกิจกรรม

เป็นช่วงเวลาของการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่กำหนดไว้ตามลำดับ แต่อาจมีการปรับเปลี่ยนลำดับก่อนหลังได้ตามความพร้อม นอกจากนั้นยังอาจมีโครงการและกิจกรรมอื่นเพิ่มขึ้นจากเดิม หากเป็นความประสงค์ของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนและอยู่ในภาวะวิสัยที่สามารถจัดขึ้นได้

สำหรับด้านวิทยากรนั้น คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเชิญวิทยากรจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา เป็นอันดับแรกก่อน หากเป็นโครงการและกิจกรรมที่บุคลากรจากมหาวิทยาลัยแห่งนี้มีความรู้ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญสูง เพื่อจะได้สร้างเครือข่ายความผูกพันด้านวิชาการ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ในพื้นที่บริการตามพันธกิจสำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือการบริการทางวิชาการแก่ชุมชน ยกเว้นบางโครงการและกิจกรรมที่จำเป็นต้องเชิญวิทยากรจากหน่วยงานอื่น เพราะมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง

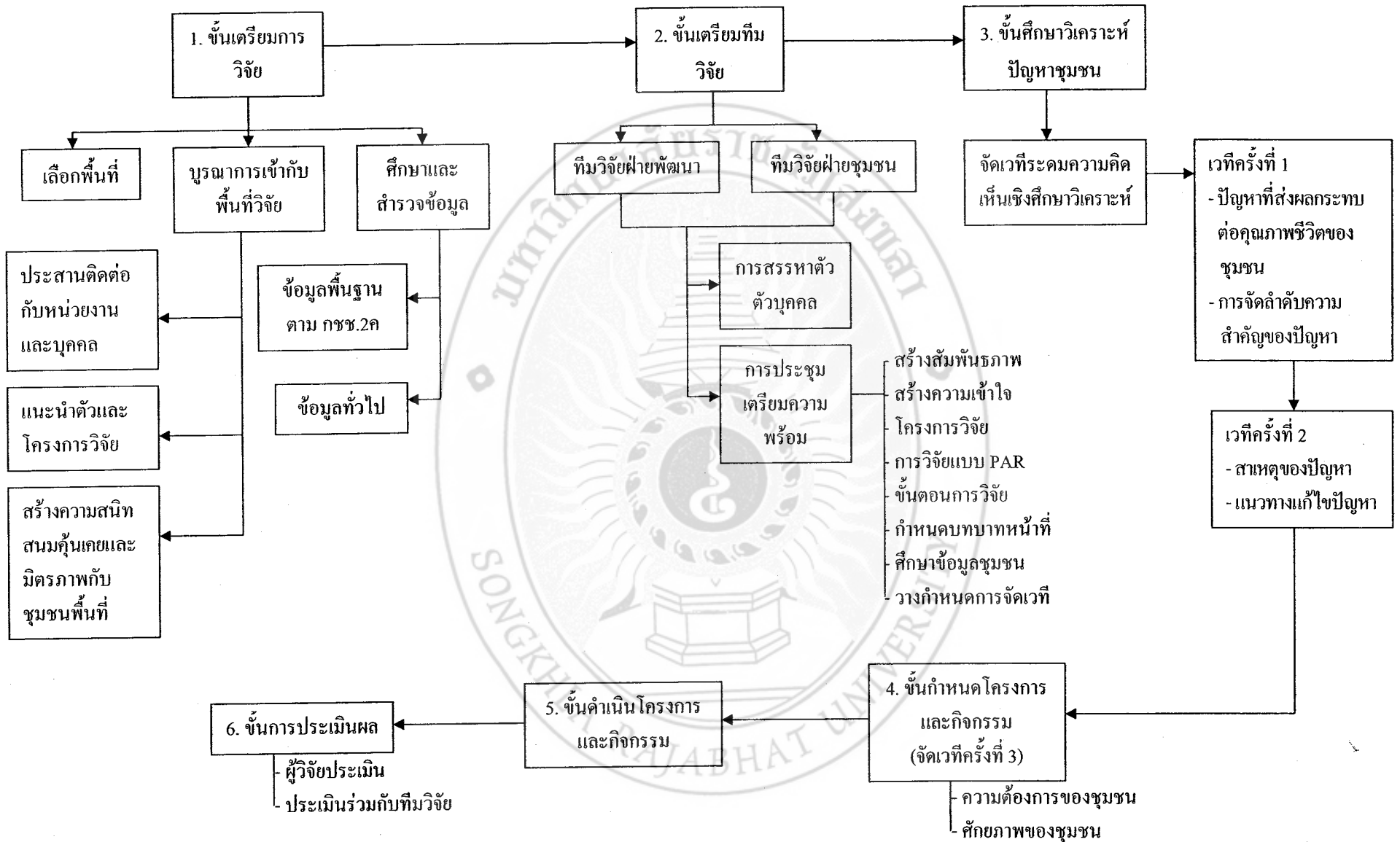
6. ขั้นตอนประเมินผล

ทีมวิจัยได้มีการติดตามและประเมินผลดังนี้

6.1 ประเมินผลทุกขั้นตอนระหว่างการค้าเนินโครงการวิจัย เพื่อเป็นการสะท้อนการปฏิบัติงาน ซึ่งอาจต้องกลับมาดำเนินการใหม่อีกในบางขั้นตอน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการครบถ้วน และยังช่วยให้เกิดการแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด อันอาจนำไปสู่การเตรียมการแก้ปัญหาให้เกิดขึ้นซ้ำอีกในการดำเนินงานครั้งต่อไป

6.2 ประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย เป็นการประเมินผลร่วมกันของทีมวิจัย ทั้ง 3 ฝ่ายหลังเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัยใหม่ ๆ แล้วประเมินผลอีกครั้งหลังเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัยไปแล้ว 2 เดือน เพื่อประเมินถึงความคืบหน้าของโครงการต่าง ๆ ที่จัดทำไป

ขั้นตอนดำเนินการวิจัยภาคสนามทั้ง 6 ขั้น ได้สรุปให้เห็นอย่างเข้าใจง่ายในภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 4 : ขั้นตอนดำเนินการวิจัยภาคสนาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการวิจัยภาคสนามได้ถูกนำมาวิเคราะห์ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ บางส่วนเป็นการวิเคราะห์ร่วมกันในทีมวิจัย และบางส่วน คณะผู้วิจัยเป็นผู้วิเคราะห์เอง

1.1 วิธีวิเคราะห์ คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ส่วนใหญ่จะนำเสนอในลักษณะการพรรณนา (descriptive) และนำเสนอในรูปตารางเป็น ส่วนน้อย ซึ่งข้อมูลที่ได้จะมาจากการสังเกต การสนทนา การสอบถาม และจากการร่วมกันวิเคราะห์ อภิปราย แสดงความคิดเห็นในกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดกระบวนการวิจัย แล้วจดบันทึกเก็บไว้ หลังจากนั้นได้นำไปวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพที่ประยุกต์มาจากวิธีการของ สุกงศ์ จันทวานิช (2537) ดังนี้

1.1.1 การวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) เป็นการวิเคราะห์ด้วยการ ตีความ สร้างข้อสรุปข้อมูลจากรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่คณะผู้วิจัยมองเห็นในชุมชน เช่น การทำมาหากิน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม สภาพปัญหาต่าง ๆ การมีส่วนร่วม ในการพัฒนาหรือกิจกรรม ฯลฯ

1.1.2 การวิเคราะห์โดยจำแนกข้อมูล (typological analytic) ทีมวิจัยจะนำข้อมูล ชุมชนที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ การสอบถาม การสนทนาพูดคุย กับนักพัฒนา ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ตลอดจนข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการวิจัยมาวิเคราะห์และ จัดเป็นหมวดหมู่

1.2 ประเด็นในการวิเคราะห์ ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ประกอบด้วย

1.2.1 ข้อมูลสภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานสำคัญของชุมชน ซึ่งได้มาจากการศึกษา จากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนาพูดคุย

1.2.2 ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการรวมตัวร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชน ซึ่งได้มาจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนา

1.2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ให้กับชุมชนจากการจัดเวที การดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการวิจัย ซึ่งได้จาก การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนา การร่วมกันแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ และอภิปราย

1.2.4 ผลเบื้องต้นของการสร้างเสริมความสามารถของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพ ชีวิต ด้วยการใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนา รวมทั้งผลที่ติดตามหลังดำเนินโครงการวิจัย 2 เดือน

1.2.5 ผลจากการติดตามการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อเป็น แนวทางแก้ปัญหาของชุมชนหลังดำเนินโครงการวิจัยไปแล้วประมาณ 2 เดือน โดยการสังเกต การ สนทนา และการประชุมปรึกษาหารือกัน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์โดยคณะผู้วิจัย ได้นำข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านตามตัวชี้วัด กชช. 2ค แบบประเมินผลโครงการวิจัยและแบบประเมินผลโครงการและกิจกรรมมาวิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ อัตราส่วนร้อยละ แล้วสร้างข้อสรุปเขียนบรรยายผลการวิเคราะห์นำเสนอ

3. การตรวจสอบข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัย จะได้รับการตรวจสอบผ่านความเห็นชอบและการรับรองจากทีมวิจัย แล้วนำเสนอต่อไปยังผู้นำชุมชน จากนั้นก็จะปิดประกาศให้ชุมชนได้รับทราบโดยทั่วกัน หากฝ่ายใดหรือผู้ใดมีความเห็นคัดค้านประเด็นใด ก็สามารถยกมาท้วงติงเพื่อวิเคราะห์ พินิจพิจารณาใหม่ได้

